

родно-ресурсного потенціалу (з агрегацією показників або без неї, з описом конкретних об'єктів і потреб споживачів або лише умовних пунктів виробництва та споживання). Таким чином, йдеться фактично не про якусь одну конкретну модель, а, швидше, про підбір більш-менш загальних форм співвідношень і способів опису об'єктів, які потім можна було б використовувати як стандартні в разі реального моделювання взаємопов'язаних господарських об'єктів забезпечення природно-ресурсної складової регіонального розвитку. Виникло й цілком природне питання про доцільні межі використання представленого підходу.

Перевірка можливостей динамічної моделі проводилася за експериментальним аналогом сектору лісогосподарського комплексу Автономної Республіки Крим. Моделювалися лісозаготівля і лісопереробка, а також виробництво продукції (всього розглядалося 11 видів продукції і сировини). У модель було включено 7 підприємств (комбінатів), що діяли, і більше 20 проектів, розподілених по районах Криму. Розрахунковий період – 7 років.

В ході експериментів вирішувалися завдання оптимізації розвитку і розміщення виробництва із використанням природно-ресурсного потенціалу як для окремих напрямів, так і для всього комплексу в цілому. Проведено декілька варіантів розрахунків для вивчення впливу різних модифікацій умов і цільової функції моделі на динаміку економічних показників.

Таким чином, була підтверджена можливість успішного розв'язання досить складних завдань розвитку і розміщення комплексу взаємопов'язаних виробництв лісового господарства регіону. А головне — показана можливість побудови зручної для використання конкретної моделі за єдиною методикою, на базі досить загальних уніфікованих конструкцій.

Результати моделювання використано при формуванні виробничої складової «Регіональної програми з охорони та відтворення лісів, підвищенню їх продуктивності і раціонального використання на 2005–2015 рр.», яка затверджена Постановою Верховної Ради Автономної Республіки Криму від 15 вересня 2004 року № 1055-4/04, а також у процесі підготовки заходів щодо її виконання.

Представлено результати використання методів моделювання, як одного з можливих інструментів аналізу динаміки розвитку та територіального розміщення взаємопов'язаних господарських об'єктів забезпечення природно-ресурсної складової регіонального розвитку. Результати такого моделювання мають використовуватись при підготовці проектів регіональних програм, спрямованих на збереження та раціональне використання природно-ресурсного потенціалу, а також при формуванні заходів щодо їх виконання.

Перспективи подальших розвідок у цьому напрямі можуть стосуватись дослідження особливостей використання представленої динамічної моделі в різних регіонах України.

Література.

1. Гладкий Ю.Н. Основы региональной политики / Ю.Н. Гладкий, А. И. Чистобаев. – СПб.: СПбУЭиФ, 1998. – 458 с.
2. Голуб А.А. Экономика природопользования / А.А. Голуб, Е.Б. Струкова. – М.: Аспект процесс, 2005. – 187 с.
3. Керецман В. Ю. Державне регулювання регіонального розвитку: теоретичні аспекти / В. Ю. Керецман. – К.: Вид-во УАДУ, 2002. – 362 с.

4. Мартынов Г. В. Многоотраслевые комплексы: проблемы и методы оптимизации / Г. В. Мартынов. – М.: Наука, 1986. – 523 с.

5. Молодцов О. Проблема інституційного забезпечення місцевого та регіонального розвитку: пошук варіантів вирішення / О. Молодцов // Упр. сучас. містом. – 2003. – № 1–3 (5). – С. 112–113.

6. Основи математичної економіки / О. І. Пономаренко, М. О. Перестюк, В. М. Бурим. – К.: Інформтехніка, 2003. – 456 с.

7. Регионоведение: учеб. для вузов / Г. Г. Морозова. – М.: Банки и биржи; М.: ЮНИТИ, 1999. – 404 с.

8. Регіональний менеджмент і моніторинг / М. Гладій, М. Долішній, С. Писаренко, М. Янків. – Львів, 1998. – 67 с.

9. Соколов Н. А. Прогнозирование показателей социально-экономического развития региона / Н. А. Соколов. – Сумы: Универ. книга, 2005. – 79 с.

10. Томас Ричард. Количественные методы анализа хозяйственной деятельности / Ричард Томас. – М.: Дело и Сервис, 1999. – 387 с.

УДК 346.548"7124"

Володимир Кіров

ПОЛІТИКО-ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ У МОЛОДІЖНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Молодіжне середовище є об'єктивним чинником розвитку сучасної демократичної держави. Демократичний розвиток визначається належним вихованням, високим рівнем освіти молоді, що здатне забезпечити оптимальний результат суспільного розвитку.

Ключові слова: демократична держава, молодіжне середовище, молодь, здоровий спосіб життя, волонтерський рух, молодіжні організації, громадське здоров'я.

Сьогодні можна констатувати розширення впливу молодіжних організацій і рухів та зростання ролі різноманітних форм політичної участі молоді у соціально-політичних процесах.

У той же час, у процесі політичних, соціально-економічних трансформацій сучасної доби, які змінюють традиційні форми функціонування соціально-політичних інституцій, навколишнього середовища з'являються нові виклики для формування та реалізації державної молодіжної політики. Соціально-економічні трансформації в Україні, глобальна економічна, екологічна кризи актуалізували проблему збереження фізичного, психічного, духовного і соціального здоров'я молодого покоління.

Актуальність статті. Обумовлена необхідністю вивчення основних чинників, які мають вплив на формування здорового способу життя в молодіжному середовищі.

Сьогодні формування здорового способу життя серед молоді, як напрям молодіжної політики, набуває

актуальності, у зв'язку з проблемами індивідуального і суспільного здоров'я в останній чверті ХХ століття. Адже молодь є перспективною частиною суспільства, що визначатиме майбутнє держави. Особливо це стосується країн, у яких демократія ще не стала консолідованою, тобто у перехідних суспільствах, до яких належить Україна.

У науковій літературі висвітлюються сучасні підходи до розуміння поняття «здоровий спосіб життя», розкриваються важливі аспекти соціальної роботи з формування здорового способу життя, виокремлення основ сучасної соціальної роботи, спрямованої на покращення стану здоров'я молоді, виокремлення основних причин та засобів впливу на спосіб життя молодого покоління.

Серед дослідників, які займалися дослідженням проблем громадського здоров'я, можна назвати: Н. Комарова, О. Яременко, Н. Бугаєць, О. Вакуленко, А. Бойко, А. Коломієць, О. Костенко, Н. Романова та ін.

Питанням здоров'я української нації присвячені дослідження: Є. Головахи, Н. Паніна, А. Царик, П. Виноградов, В. Бальсевич, І. Брехман, А. Щедрик, А. Мікула та ін.

Однак треба зазначити, що у вітчизняній науковій літературі недостатньо досліджено державну молодіжну політику щодо формування здорового способу життя. Слід звернути увагу на механізми формування здорового способу життя в молодіжному середовищі, як перспективної частини суспільства.

Проаналізувати політико-правові механізми формування здорового способу життя в молодіжному середовищі.

Поставлена мета обумовила наступні завдання:

- дати наукову характеристику феномену державної молодіжної політики, визначити її особливості на сучасному етапі;
- дослідити чинну нормативно-правову базу формування здорового способу життя в молодіжному середовищі;
- визначити етапи державної молодіжної політики формування здорового способу життя в Україні

Дослідження механізмів формування здорового способу життя у молодіжному середовищі як напрямку сучасної державної молодіжної політики України набуває особливої важливості у зв'язку із внутрішньополітичними та зовнішньополітичними процесами, негативними чинниками соціально-економічного та соціо-екологічного походження, що спостерігаються протягом останніх десятиліть. Державна молодіжна політика виступає ефективним механізмом визначення місця та ролі молодого покоління у цих процесах.

Сучасні негативні тенденції щодо стану здоров'я молоді потребують внесення кардинальних змін щодо формування та реалізації державної молодіжної політики, розробки й прийняття на державному і місцевому рівнях таких політико-управлінських рішень, які б дозволили державі більш відповідально ставитися до здоров'я своїх громадян та підняти рівень особистої відповідальності за його збереження для кожної людини.

Можна стверджувати, що саме від державної молодіжної політики, як основи формування здорового способу життя у молодіжному середовищі, яка вимагає публічного діалогу владних інституцій та представників громадськості, розширює вплив молодіжних організацій і рухів на інститути влади та формує громадську думку, залежить майбутнє країни.

Важливе значення здорового способу життя підтверджується увагою до цієї проблеми світової спільноти.

Зокрема, з 1977 р. під егідою ВООЗ була ініційована міжнародна кампанія під назвою «Здоров'я для всіх». У межах цієї кампанії світова спільнота розпочала збір і систематизацію інформації про існуючі загрози здоров'ю. У 1978 році в Алма-Аті було скликано Міжнародну конференцію з першочергових заходів щодо охорони здоров'я. За результатами дослідження було прийнято відповідну Декларацію [6].

Наступним етапом реалізації політики здорового способу життя стало прийняття Оттавської Хартії у 1986 році на I Міжнародній конференції. Основні тези і принципи Оттавської Хартії стали фундаментальними засадами політики формування здорового способу життя.

Оттавська Хартія визначила п'ять загальних напрямів формування здорового способу життя:

- 1) формування сприятливої для здоров'я державної політики;
- 2) створення сприятливого соціально-економічного середовища;
- 3) підвищення активності громади;
- 4) розвиток персональних навичок: збільшення спроможності людей робити правильний вибір, посилювати контроль, набувати вмінь та навичок, спрямовувати зусилля на власне здоров'я;
- 5) переорієнтація системи охорони здоров'я з лікування на профілактичну роботу [3].

Основні тези і принципи Оттавської Хартії стали фундаментальними засадами політики формування здорового способу життя.

З часу Оттавської конференції робота по формуванню здорового способу життя надзвичайно активізувалася в світі. З 1986 по 1997 р. під егідою ВООЗ відбулися чотири представницькі міжнародні форуми (Австралія, 1988 р., Швейцарія, 1989 р., Швеція, 1991 р., Індонезія, 1997 р.) [4]. Проблеми формування здорового способу життя стають настільки важливими, що у 1995 р. понад 350 представників різних країн започаткували Веронську ініціативу. Результатом їх діяльності стала спеціальна програма Європейського офісу ВООЗ «Інвестиції в здоров'я», в межах якої було визначено, що здоров'я є головним соціально-політичним пріоритетом для урядів усіх країн Європи. На П'ятій Всесвітній конференції з питань формуванню здорового способу життя, що відбулася у Мексиці (2000 р.), науковці, експерти, представники урядів та громадськості приділили особливу увагу питанням інвестицій в здоров'я. Положеннями, які прийняті на різних міжнародних заходах, керується світова спільнота у сучасній діяльності з вирішення проблем здоров'я.

Основа процесу формування та реалізації демократичної молодіжної політики складає інституціоналізація соціально-політичної діяльності молоді, повноцінне функціонування молодіжних громадських інституцій, участь у вільних виборах, верховенство права, рівний доступ до мас-медіа, автономія громадських організацій.

Молодь сьогодні потребує особливої уваги з боку органів державної влади. Питання усвідомлення молоддю цінностей здоров'я та формування свідомого ставлення до його збереження постійно перебувають в полі державної політики та особливої уваги органів виконавчої влади і місцевого самоврядування. Останніми роками в Україні активізується діяльність з формування здорового способу життя в молодіжному середовищі. Зокрема були проведені такі заходи:

- у серпні 2002 р. створений відділ формування здорового способу життя молоді в структурі Міністерства України у справах сім'ї, дітей та молоді

(на той час – Державного комітету України в справах сім'ї та молоді);

- у квітні 2003 р. у посольстві Канади в Україні підписана «Угода між Канадським товариством міжнародної охорони здоров'я та Українським інститутом соціальних досліджень про реалізацію проекту «Молодь за здоров'я – 2» [5];
- у травні 2003 р. у структурі Українського інституту соціальних досліджень створений «Український Центр формування здорового способу життя молоді»;
- червень 2003 р. дорадчий комітет проекту «Молодь за здоров'я – 2» за підсумками конкурсу, у якому взяли участь 19 областей України, відібрав для реалізації проекту «Молодь за здоров'я – 2» Рівненську й Черкаську області [5];
- у вересні 2003 р. підписані Угоди між Українським інститутом соціальних досліджень та Рівненською і Черкаською обласними державними адміністраціями про реалізацію проекту «Молодь за здоров'я – 2». Дорадчий комітет затвердив для пілотної реалізації проекту «Молодь за здоров'я-2» міста Березне Рівненської області та Шпола Черкаської області, села Городище Березнівського району та Матусів Шполянського району [5];
- 26 листопада 2003 р. у Верховній Раді України відбулися парламентські слухання «Формування здорового способу життя української молоді: стан, проблеми та перспективи» [2];
- 3 листопада 2010 року відбулися парламентські слухання про становище молоді в Україні «Молодь за здоровий спосіб життя» [2]. На цьому засіданні було заявлено про наміри щодо створення міжфракційного депутатського об'єднання «Здорова і спортивна Україна» з метою формування здорового способу життя населення. Першими дієвими кроками має стати надання допомоги органам центральної та місцевої виконавчої влади з питань повного відновлення спортивних об'єктів за місцем навчання, проживання та дозвілля.

У Конституції України закладено правовий фундамент державної політики щодо формування здорового способу життя, на якому базуються та розвивають Закони України, Укази Президента, Постанови та розпорядження Кабінету Міністрів, інші нормативно-правові акти:

- 26 квітня 2001 року прийнято Закон України «Про охорону дитинства» № 2402-111 [7];
- 3 лютого 2004 р. прийнята Постанова Верховної Ради України № 1425-IV Про Рекомендації парламентських слухань про становище молоді в Україні «Формування здорового способу життя української молоді: стан, проблеми та перспективи». На цих слуханнях були визначені важливі рекомендації органам державної влади щодо формування здорового способу життя молоді;
- 31 січня 2011 року набув чинності Закон України «Про фізичну культуру і спорт» у новій редакції. Цими змінами встановлено, що державна політика у цій галузі ґрунтується на засадах визнання фізичної культури і спорту важливим чинником всебічного розвитку особистості та необхідною складовою формування здорового способу життя. У прикінцевому положенні цього Закону міститься вимога Кабінету Міністрів України, щоб у шестимісячний термін із дня набрання його чинності узгодити свої нормативно-правові акти із цим Законом та забезпечити перегляд і скасування

центральною владою виконавчої влади їхніх нормативно-правових актів, що суперечать цьому Закону.

В якості важливого механізму реалізації державної молодіжної політики щодо формування здорового способу життя слід відзначити загальнонаціональні та регіональні програми, що мають метою сприяння розвитку молодих людей та їх об'єднань з урахуванням специфічних потреб молоді:

- 1 вересня 1998 року прийнято цільову комплексну «Фізичне виховання – здоров'я нації» [7].
- 18 листопада 2003 р. був прийнятий Закон України № 1281 - IV «Про Загальнодержавну програму підтримки молоді на 2004–2008 роки». Одним з основних напрямів виконання програми визначено формування здорового способу життя молоді.

На даному етапі органами виконавчої влади за участю громадськості розробляється проект Загальнодержавної цільової програми з розвитку фізичної культури і спорту на 2012–2016 роки.

Кабінетом Міністрів України розроблено проект Концепції Загальнодержавної соціальної програми підтримки сім'ї та демографічного розвитку на період до 2015 року. Нині розробляється Державна стратегія реформування системи захисту прав дитини з метою вдосконалення законодавства щодо запобігання поширення соціального сирітства й забезпечення права дитини на виховання в сім'ї.

Усі розроблені нормативні акти та заходи вказують на принципово новий державний рівень ставлення до вищезазначеної проблематики.

Але, не дивлячись на те, що центральними органами виконавчої влади проводиться активна робота щодо пропагування здорового способу життя, існує багато вагомих проблем, які впливають на ефективність даного процесу. Серед них можна виділити постійний дефіцит бюджетного фінансування, потребує більш дієвої координації робота різних суб'єктів діяльності як на національному, так і на регіональному рівнях.

Виходячи із правової бази регулювання державної молодіжної політики та проблем щодо формування здорового способу життя, в молодіжному середовищі назріла потреба виокремити здоровий спосіб життя в пріоритетний напрям державної молодіжної політики.

У зв'язку з цим потрібно чітко визначити розподіл повноважень, обов'язків та відповідальності владних органів та молодих громадян у процесі реалізації державної молодіжної політики щодо формування здорового способу життя. Відповідно до норм законодавства, державна молодіжна політика реалізується за такими напрямками: рівність прав та обов'язків, забезпечення соціальної та економічної перспективи молодих громадян, соціальних гарантій та захисту молоді, участі у громадському та політичному житті та охоплює такі сфери суспільної взаємодії, як: соціальна, економічна, політична, сімейно-побутова, духовна.

Крім цього, слід зазначити наступні принципи державної молодіжної політики щодо формування здорового способу життя, які визначені та закріплені у чинному законодавстві: – необхідність участі молоді у виробленні молодіжної політики, важливість її залучення до реалізації державної молодіжної політики; забезпечення представництва (зокрема, право обирати та бути обраним) молодих громадян у владних структурах, політичних партіях та організаціях; соціальні гарантії для молодих людей з боку держави – соціальні послуги, право на освіту, зайнятість, самореалізація в усіх сфе-

рах діяльності (окремо слід відзначити декларації щодо соціального захисту та компенсацій молодим людям, які у силу різних обставин неспроможні подбати про себе).

Одним із основних механізмів підвищення ефективності державної молодіжної політики є оптимізація кадрової політики. Особливої ваги проблема кадрового забезпечення набуває у період становлення правової демократичної держави, коли кризові явища у соціально-політичній та економічній сферах виступають закономірним наслідком кризи державного управління.

Для кадрового забезпечення державної молодіжної політики щодо формування здорового способу життя можна виокремити наступні необхідні вимоги [1]: розподіл повноважень (як по вісі виконавчої влади, так і вісі «центр – регіони»), дотримання чинного законодавства, визначення поточних завдань та стратегічних пріоритетів, послідовності політики. З іншого боку, забезпечення послідовності політики, що виявляється найбільш бажаним саме з точки зору соціальних гарантій молоді, та водночас цей принцип найбільш важко реалізувати через політичну нестабільність, перетворення кадрового забезпечення державної молодіжної політики на заручника політичної боротьби та протистояння під час виборчих кампаній.

З точки зору оптимізації взаємодії влади та молодих громадян одним із визначальних факторів виступає забезпечення активної участі молоді у діяльності дорадчих, експертних, координаційних органів у сфері молодіжної політики з метою вивчення та поширення інформації щодо успішних проектів та заходів формування здорового способу життя у молодіжному секторі, залучення додаткових джерел фінансування, просторового зближення суб'єктів та об'єктів молодіжної політики, здійснення контролю та моніторингу результатів державної молодіжної політики.

Для реалізації державної політики щодо формування здорового способу життя потрібно активізувати діяльність молодіжних організацій та рухів як посередників у взаємодії влади, молодих громадян та суспільства в цілому. В якості окремого напрямку діяльності потребу розвитку волонтерського руху, у якому найбільш активну участь беруть представники молоді, про що свідчить як зарубіжний, так і вітчизняний досвід.

Багатокомпонентне середовище державної молодіжної політики складається із політичних інститутів, громадських організацій, груп інтересів, мас-медіа, політичної культури та політичної ідеології. Тому основну увагу у формуванні здорового способу життя потрібно зосередити на такому елементі державної молодіжної політики, як громадські молодіжні організації.

Молодіжні громадські організації сприяють формуванню та впровадженню державної молодіжної політики, виступають ключовим інструментом забезпечення права молодих громадян висловлювати позицію та брати участь у державному управлінні. Це відкриває такі можливості підвищення якості та ефективності державної молодіжної політики, як: – прозорість управлінських рішень, їх суспільна підтримка, участь громадян у виробленні політики, громадський контроль за її реалізацією.

Серед факторів, що гальмують процес розвитку молодіжних громадських організацій та рухів можна виділити закритість влади, недостатній рівень правової культури та політичної свідомості молодих громадян, нерозвинене законодавство, відсутність належної координації та комунікації між окремими громадськими організаціями.

Одним із перспективних напрямів діяльності молодіжних громадських організацій та рухів щодо форму-

вання здорового способу життя виступає надання соціальних послуг із залученням волонтерів, які здійснюють добровільну, неприбуткову, суспільно-корисну діяльність на основі цінностей альтруїзму. Волонтерський рух виконує важливу функцію виховання молодих громадян та посилення їх участі у екологічних, соціальних, спортивних та оздоровчих проектах, що ефективно впливає на пропаганду здорового способу життя у молодіжному середовищі.

Жорінні зміни останніх десятиліть, що відбулись у світі, вимагають перегляду змісту державної молодіжної політики, яка охоплює усі сфери життя молоді людини, чіткого визначення її пріоритетних напрямів. У сучасних соціальних, економічних та політичних умовах, які створені в Україні для молоді людини, вона має цілий ряд проблем, пов'язаних із усвідомленням свого місця та ролі у суспільному житті.

Державна молодіжна політика є цілісною системою заходів правового, організаційно-управлінського, фінансово-економічного, наукового, інформаційного, кадрового характеру щодо формування здорового способу життя і покликана створити механізми взаємної відповідальності держави та молодих громадян.

Література.

1. Головатий М. Ф. Молодіжна політика в Україні: проблеми оновлення. – К.: Громадська думка, 1993. – 237 с.
2. Державна доповідь «Молодь за здоровий спосіб життя» Електронний ресурс [Електронний ресурс] // Ресурсний центр за здоров'я молоді. – Режим доступу: <http://www.mzz.com.ua/vidannya>
3. Оттавська Хартія Сприяння Здоров'ю, 1986 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.sph.ukma.kiev.ua/phb/papers/ottawa-ukr.htm>
3. Формування здорового способу життя в Україні: національна модель «Молодь за здоров'я» / П. Шатц, О. Яременко (кер.), О. Балакірева та ін. – К.: Укр. ін-т соц. дослідж., 2005. – 130 с.
5. Формування здорового способу життя молоді в Україні: вчора, сьогодні, завтра [Електронний ресурс] // Інформаційний бюлетень № 1 українсько-канадського проекту «Молодь за здоров'я-2». – Режим доступу: <http://www.mzz.com.ua/files/2009/02/infobulletin-no1.pdf>
6. Формування здорового способу життя молоді: проблеми і перспективи / О. Яременко, О. Балакірева, О. Вакулєнко та ін. – К.: Український інститут соціальних досліджень, 2000 – 207 с.
7. Формування здорового способу життя української молоді: стан, проблеми та перспективи: Щорічна доповідь Президентів України, Верховній Раді України, Кабінету Міністрів України про становище молоді в Україні (за підсумками 2002 р.). – К.: Державний інститут проблем сім'ї та молоді, 2003. – 250 с.